

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-32

L 14.

Tregime
të zgjedhura

Teodor
Laço

04-32
L14.

TEODOR LAÇO

TREGIME TË ZGJEDHURA

BIBLIOTEKA E SHITETIT
GJITHORASTER
INV 6428

1847

SHËTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

LARASHI

Tërë ditën krismat s'kishin pushuar fare. Gjermanët ishin dyndur deri në këto fshatra të thella në male dhe një kompani partizane që kishte disa ditë në fshat u kishte ngritur pritën e parë.

Kjo kishte qenë një luftë e çuditshme. Të dy palët ishin platitur në dëborë dhe nuk shihnin njëra-tjetrën. Pastaj erdhi nata dhe krismat rreshtën. Partizanët u tërhoqën më lart në male, aty ku ishin trupat e tjera.

Gjermanët nuk sulmuan. Siç duket, nuk deshën të hynin në atë kurth të bardhë që u ngrinte dëborë, grykat dhe kompanitë partizane që prisnin sulmin e tyre. U tërhoqën edhe ata, përtej lumit.

Me t'u errur, plaku mori kosoren dhe hapi derën. Në mugëtirën e mbrëmjes, larg e larg, konturet e mugëta të shtëpive dhe hijet e zbëta të drurëve dukeshin si kërpudha të mëdha, të murrme.

«Do të kenë ikur të mallëkuarit, tha me vete. Kujt i shkonte në mend se mund të ngjiteshin në këtë dimër, deri këtu? Po, tani duhet të kenë ikur përtej në Nakovë. Ka një orë që nuk dëgjohen më krismat. Do të dal! U mbylla brenda si në kafaz. Të bëj të paktën një krahë krënd bredhi për dhitë».

Plaku hodhi sytë përreth dhe tundi kokën i mërzi-tur. Era iu përplas në fytyrë. Plaku mbylli sytë dhe ngriti dorën sikur deshë të mbrohej, pastaj ngjeshi shapkën me inat deri te veshët dhe mbylli derën. Era vërsulej, që

përtej, nga perëndimi. Plaku e njihte mirë këtë erë. Kjo kishte tek atë e saj, frynte si e tërbuar dhe të dukej se do të shkulte çdo gjë nga rrënjët, pastaj qetësohej, si e lodhur, nga ai vrap i çmendur, përnjëherësh. Dëgjohej dëbora që binte nga drurët. Pastaj fillonte përsëri. Të kujtonte ulërimën e gjatë të një ujku të uritur.

«Dëborë paska hedhur! u habit plaku. Nuk do ta çaj dot udhën deri te lisnikët, jo! Po shiqyr që kam pranë këta bredha. Ku i dihet kohës si do të mbajë? Duhet ta kursej atë dorë bar që kam».

Ai i zvariste me zor opingat dhe linte pas një vazhdë. Përreth ishte një qetësi e frikshme. Sikur të mos frynte herë pas here era, me atë vërshëllimë të mprehtë, asnjë zë tjetër nuk do të dëgjohej. Pylli me shkurre, përtej lumit, po hirosej.

«Çudi e madhe! mendoi plaku. Si i paska mbushur tërë ato gropa e i paska bërë shesh dëbora?»

Djemtë do ta kenë pasur pisk në të përpjetën e Rrungajës. Çudi! Pse nuk hynë në fshat gjermanët, po u tërhoqën përtej lumit? Sikur të mundoheshin t'i ndiqnin djemtë, do të ishte bërë e madhja. Thuaj si të duash, po nuk qenkan leshko këta gjermanët në punë lufte. E nuhatën mirë punën. Pastaj, siç duket e dinë se në një vend të huaj, nata është e pabesë», mendoi.

Plaku vështroi anembanë. Nga kodra, aty ku ishte shtëpia e xha Selimit, po zbriste mjegulla, si të ishte një tym i bardhë që dilte nga dyert.

«Sa mirë do të qe të kisha një fqinj! Përse i kanë bërë gjyshërit kaq larg shtëpitë? Mbaj mend se edhe babai më thoshte gjithnjë: «Po të ta sjellë sëra të bësh shtëpi të re, bëje aty, tek ara që kemi rrëzë pyllit. Vendi është i majmë dhe je larg të tjerëve. Njeriu duhet ta ketë shtëpinë një të shtënë pushke larg fqinjve.»

Plakut nuk i kishin ardhur kurrë ndër mend gjëra të tilla dhe trishtëhej që ishte kaq i vetmuar. I vinte keq që nuk i rrojti edhe ca vjet Merushja! Vështroi lumin. Iu duk sikur një gjurmë kishte çarë udhën drejt lisnikëve të tij. La krahun me krënd; futi kosorin në brez dhe u nis. Mezi çau deri te gjurma, por edhe aty, fun-

doste në dëborë. Plaku u habit, kjo nuk ishte gjurmë këmbë! Dukej sikur dikush ishte zvarisur me duar e me këmbë. Më tej pa një njollë të errët. Plaku filloi të vraponte. Këmbët i merreshin dhe dy-tri herë u fut thellë në dëborë, po një zë i thërriste nga brenda: «Rend, or plak! Aty duhet të jetë një njeri! Një njeri i plagosur!»

Sa nisi të zbriste rrëzimën, e pa njerinë të shtrirë pas lisnikut. Plaku e shpejtoi atë ecje si në kllapi që ai deshi ta quante rendje. Po dilte një hënë me dhëmbë. Njëzet hapa larg plaku njohu uniformën gjermane. Ngurroi një çast i habitur, pastaj nisi përsëri atë ecjen e tij, që ai e quante rendje.

Gjermani kishte rënë përmbys. Me dorën e majtë kishte shtrënguar gjethet e dushkut, me tjetrën një armë të vogël.

«Kësaj më duket se i thonë mashinkë! mendoi plaku dhe u habit me veten e tij. Sa i çuditshëm qenka njeriu! Mendimet më të krisura i vijnë kur është përpara një kufome!»

«Si e paskan lënë kështu? tha me zë të lartë. Si lihet kështu ushtari? Ç'njerëz janë këta?» U përkul, e ktheu përmbys dhe i zuri duart. Të ftohta akull!

«Paska vdekur, tha. Kushedi ku do t'i ketë lindur ylli, po për të shojtur, iu shua këtu në lisnikët e mi. Kështu ish e thëna!» Plaku tundi kryet. Papritur, u inatos me gjermanin dhe me mashinkën e tij; deshi t'ia merrte nga dora. Po dora e shtrëngonte fort dhe nuk deshi ta lëshonte.

«Dorë prej të vdekuri! Ka forcë i vdekuri?» Plaku u përkul edhe më dhe vetëm atëherë vuri re se gjermani merrte frymë, por aq dobët, saqë kujtoi se mos u gënjye. I vuri veshin në gjoks.

«U rrëgjova, tha. Qëkur nuk dalloj dot menjëherë një të gjallë nga i vdekuri! Po duart pse i kishte të ftohta? Nuk ta pret, o plak, që i janë ftohur nga thëllimi?» U mundua ta ngrinte, por ishte i pafuqishëm. Atëherë filloi ta zvariste pas gjurmëve. Gjermani ishte pa ndjenja. Në dorën e djathtë mbante ende mashinkën. Plaku u inatos përsëri.

«Akoma nuk hoqe dorë nga kjo, more? bërtiti. Kjo do të të hajë kokën.»

E lëshoi, ia shqiti me zor nga duart dhe e flaku poshtë në lumë. Metali u përplas me gurët dhe lëshoi një gërvimë të mprehtë. Pastaj, asgjë! Qetësi! Ujërat e gëlltitën dhe filluan ta përplasnin në gjirin e tyre.

«Në mos mbettë në ndonjë trung ose te vorbulla, do të zërë cifunin e mullirit. E ka reshtkën të prishur».

Pastaj buzëqeshi. «Hajde, plak, hajde! tha. U rrëgjove fare. Ajo do të fundoset menjëherë, se është prej hekuri!»

* * *

Dy net e dy ditë plaku dremiti më këmbë. Gjermani dukej sikur do ta hidhte hendekun. Kishte një plagë të lehtë, por kishte humbur shumë gjak. Plaku mendohej e habitej me veten e tij. E si ndodhi kështu, o plak? Të marrësh hasmin në shtëpi dhe të mundohesh ta shpëtosh nga vdekja? Ish e thëna, siç duket, ta shpëtosh ti! Mund ta lije të ngrinte aty te lisnikët, rrëzë lumit. Por kjo do të ishte egërsi, plak! I plagosuri është si fëmija. Të të hedhin në prag të portës një dobiç, a do ta futësh brenda? Dobiç thotë! Po ky është një armik! Megjithatë nuk ka bërë vaki që ne të lëmë të vdesë një njeri të plagosur, pa mbrojtje! Po ta shëroj dot, mund të jetë një rob i vlefshëm për djemtë!

Po të rrosh, gjerman, i tha plaku, ta dish se jetën e ke nga thëllimi i mbrëmshëm. Unë them se të ftohtët ta piksi gjakun e ta mpiu dhembjen, se, po të ishte verë, do ta kishte marrë ferra uratën. Por, edhe mua, ama, kurrë s'më ka punuar mendja më mirë se këto ditë. Pa shiko sa mirë ta kam lidhur krahun! Apo s'të fërkova me raki, sa u bërë i ngrohtë valë e nisi të të lëvrinte gjaku!» Plaku e kundroi gjermanin. Ky do të dukej i bukur sikur të mos i mbulonte fytyrën një push qimesh të verdha e të rralla.

«Këto qime kaq të rralla e shëmtojnë, thoshte plaku.

Burri duhet të ketë mjekër të dendur. Edhe flokët i paska si mustaqet e misrit. Vetëm sytë e kaltër i ka të bukur».

Gjermani hapi sytë. Kishte dy ditë që luhatej në gjumë. Plaku zbrazi nga kusia lëngun e pulës dhe tha:

— Derisa e nisa këtë punë, duhet të të shëroj patjetër! S'ka më të mirë ilaç se ky lëngu i pulës për të sëmurë. — Plaku e mëkonte si një fëmijë. I dukej vetja i fuqishëm dhe buzëqeshte.

«Thuaj si të duash! Po unë e solla në jetë këtë njeri. Në pastë mend në kokë e të sillet ashtu si duhet me djemtë, a do të më kujtojë vallë kur të jetë në vendin e tij? S'besoj! Janë një soj këto, që vetëm vetja e tyre u pëlqen.»

Plaku u inatos dhe rrudhi ballin. Gjermani seç pëshpëriti në atë gjuhë të vrazhdë që plakut i vriste veshin dhe u kthye në krahun tjetër e fjeti.

«Duhet t'u vë ujë dhive! tha plaku. — Do t'u hedh edhe një dorë me bar, se kanë dy ditë që hanë vetëm krënd.»

Plaku doli. Binte dëborë, një dëborë e butë, me sllogje të mëdha. Nuk dukej asnjë gjurmë dhe dëborë e dendur që binte, nuk e linte të shihte as dy hapa më tej. Plaku mendoi se do të ishte mirë të kishte pasur një fqinjë, por shtëpia e Selimit ishte larg. Mbushi kusinë te pusi i oborrit e shkoi në katua. Të dyja dhitë e etura futën kokën në kusi, duke shtyrë njëra-tjetrën.

«Po të mbajë edhe ca kjo dëborë, keq e kemi. Nuk do të vete dot te Selimi të lajmëroj për gjermanin.»

Futi dorën në qymez. Zuri këndesin, e lëshoi dhe mori pulën.

«Do ta ther edhe këtë. Ai mezi e kapërcen bukën e misrit», tha. Dhe përsëri, jashtë, qielli i murrëtyer derdhte zemërimin e tij të bardhë mbi tokën e bardhë. Degët e kumbullës, të rënduara, ishin përkulur gjer përdhe. Plaku buzëqeshi. «Dëborë është e pazonja, tha. Ajo s'mund t'i mbajë gjithnjë degët të përkulura!»

Ai mendonte për ditët kur degët do ta shkundnin

atë peshë të bardhë dhe do t'i rrëfenin diellit koren e tyre të shëndoshë, të hirtë.

* * *

Kaluan ditë e net të gjata. Dimri nuk deshi ta ndalte atë valle të çmendur sillogjesh dhe udhët u zunë anembanë. Plaku nuk e hapi dot udhën as deri te bredhat, kurse shtëpia e madhe e Selimit atje lart, dukej pa jetë. Gjermani më shumë në gjumë se zgjuar, ishte si një foshnjë e bindur. Hante çdo ditë si i babëzitur, por plaku nuk guditej aspak. Dikur, edhe ai, hante një çyrek në vakt. Deri atëhere gjermani kishte qenë një njeri fare i hesh-tur, megjithëse herë-herë seç thoshte në gjuhën e tij të vrazhdë; po plakut s'i pëlqente aspak kjo gjuhë dhe i fliste me shenja.

Shtratin ia afroi te dritarja dhe tërë ditën gjermani shihte dëborën, fërkonte duart dhe zbardhte dhëmbët. Ndoshta gëzohej që shtëpitë ishin larg dhe që rrugët ishin të zëna. Por plakut s'i shkonte mendja për këtë. Gjermani kthente fytyrën nga plaku dhe, duke treguar dëborën që binte ngadalë, ngërdheshej:

— O... o... Gut!.. — Këtë fjalë plakut ia zuri veshi më shpejt.

— Ç'llomotit kështu? — tha plaku e vuri gishtin në tëmthat. — S'ke parë dëborë? Apo nuk e di që ky dimër i prapë e batërdisi fukaranë? Ja ku po të them se, po s'u hap udha e mullirit, do të ushqej me kërma misri dhe me turshi, që të të gërhasin zorrët tërë natën e natës. Po kujt i flas edhe unë? Ku merr vesh ky?

Të nesërmen koha ktheu. Dëborë pushoi dhe i fshehur pas një tyli të mjegullt, u duk në horizont një diell i lbyrët. Gjermani e mori veten mirë. Vinte vërdallë nëpër dhomë, ngrinte me dorën e shëndoshë një karrige deri në tavan, e godiste plakun supeve dhe i kërkonte diçka me ngulm. Po plaku nuk kuptonte dhe i bërtiste:

— Fol me shenja, mor i uruar! Nuk e marr vesh atë gjuhën tënde të çjerrë!

Gjermani, si u lodh së foluri, u kujtua se si duhet ta shpjegonte. Mori mashën, e mbajti në dorë si automatik e i tha:

— Pum... pum... — Ia vuri mashën në dorë e ia mori prapë.

— Kërkon mashinkën më duket, ë? — iu shkreh plaku. — Nuk e paske harruar, o i gJORë. Më duket se ajo do të ta hajë kokën ty.

«Ç'e do, tha me vete. Të them të drejtën, u bëra pishman që e hodha. Nuk ish një armë për të qenë. Të ish një pushkë belxhike, po! Por partizanëve mund t'u hynte në punë. Mirëpo u inatosa keq, se e shtrëngonte si djalli. E kam keq kur më hipën inati!»

Iu kthye përsëri gjermanit:

— E mora vesh se ç'na dashke zotrote, por nga ajo i lave duart, e hodha në lumë unë! Të ngrita nga varri, tani mbaroi puna ime. Nesër do të hapet udha. Do të vete te Selimi. Le të lajmërojë këshillin e fshatit të të marrin.

Plaku ishte i bindur se gjermani e kuptonte, por ky e mbërtheu për xhakete, mori përsëri mashën dhe, duke u rrotulluar nga të katër anët, i bërtiti:

— Pum... pum... partizan!

— Ke frikë nga partizanët, ë? — i tha plaku. — Ndoshta mendon se partizanët do të të vrasin? Atë nuk e di unë! Kjo është në dorën tënde! Po e hape gojën siç duhet e po u shtrove, mbase edhe të kursejnë...

Plaku e vështroi në fytyrën e mbuluar me qime të verdha. Sytë e kaltër tani ishin të ftohtë e të egër, nofulla e poshtme i kishte vajtur shtrembër. Ishte i fuqishëm dhe plaku e ndjente veten të dobët para tij. Pastaj plaku u inatos përsëri. I rrëmbeu mashën nga duart dhe i bërtiti:

— Po ti genke leshko fare, or gjerman! Nuk e more vesh se ç'e bëra, ë? E hodha, ore, e flaka në lumë. Në lumë. Gllu... gllu... gllu.. Do të ketë mbetur në ndonjë rrënjë shelgu. Ose do ta ketë marrë lumi, se është i rrëmbyer — dhe plaku e flaku mashën jashtë. Në sytë e ftohtë shkrepri një shkëndijë ligësie.

«Duhet lajmëruar Selimi, tha plaku. Megjithëse nuk ka nga t'ia mbajë, ky njeri që kërkon armë, nuk më pëlqen.»

— Qenke pa mend, o gjerman — i tha. — Si nuk e kupton se s'të ka mbetur udhë tjetër, veç të rrish këtu si një rob i urtë? Si do të të vejë filli, vallë? Po, edhe në u vrafsh, vetë e ke fajin. Ç'kërkoje në vendin tonë, gjerman? Ky vend është vakëf!.. — Plaku bëri të dilte, po gjermani e ndoqi pas.

— Dil, dil të marrësh erë — tha plaku.

Me gjithë atë shpërthim të egër që vuri re më parë, plaku kujtonte se ai do të shtrohej. Plaku ishte zemërbutë.

«Vetëm e kam keq kur inatosem», tha.

Gjermanit i vrau sytë dëbora, përpëliti qepallat e vuri dorën mbi sy. Plaku qeshi.

«E di pse të vriten sytë, tha. E ke lëkurën të bardhë dhe qepallat të verdha si kashtë! Çudi se ç'mendime më vijnë në kokë! Doemos që këtu s'kanë të bëjnë qepallat. Unë jam mësuar me këtë dëborë dhe nuk m'i vret sytë. Këtu jam rritur. Këtij ia vret sytë kjo dëbora jonë!»

Plaku dhe gjermani u futën në katua. Plaku u vuri bar dhive dhe futi dorën në qymez.

— Do ta hamë edhe këndesin, gjerman — tha. — Nuk e therja kurrë, se është këndes i zgjuar. S'është si këndesi i Selimit që këndon në mes të natës. Sa të fillojë të zbardhë, ia merr këngës! E ke dëgjuar? Ka një zë të lartë e të hollë, që të kthjellon shpirtin, kurse ky zëri yt i ngjirur e i shëmtuar, më vret veshin keq, të them të drejtën. Mirëpo ma ha mendja se ti do t'u thuash djemve gjëra që do t'u hyjnë në punë. Ç'është e drejta, edhe mua ma ka pakëz qejfi të të dorëzoj rob, paçka se të gjeta pa ndjenja. Prandaj po ta bëj kurban edhe gjelin, që mos thuash pastaj se u rrëfeva dorështrënguar në shtëpinë time dhe të ushqeva me turshi! Do të jesh rritur me bukë të bardhë ti!

Plaku futi dorën në qymez dhe nxori këndesin, mirëpo u habit se ai nuk u përpëliti fare.

«Paska ngordhur i gjori, tha. Prandaj më rrinte si i fjetur dje! S'paska kësmet, gjerman! Unë them se këtu